

КОРОЛЬОВА Т. В.

Корольова Тетяна Василівна, заслужена артистка України, доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

Tetiana Korolova, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor at the Department of General and Specialized Piano (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1487-0472>

© Корольова Т. В., 2024.

ХУДОЖНЄ ВТІЛЕННЯ ПОЕТИЧНИХ ОБРАЗІВ У ВОКАЛЬНИХ ТВОРАХ ЛЕСІ ДИЧКО

ARTISTIC EMBODIMENT OF POETIC IMAGES IN LESYA DYCHKO'S VOCAL WORKS

Леся Василівна Дичко. 2014 рік

Творчість української композиторки, цьогорічної ювілярки Лесі Василівни Дичко досліджують численні українські музикознавці. Переконана, що унікальність її таланту, неперевершена своєрідність музичної мови у вокальних композиціях, візуальне звучання поезії, багато нових вражень від дотику до вокальних мініатюр Лесі Дичко надихне молодих дослідників — музикознавців, концертмейстерів, співаків — до нового осмислення й аналізу її вокальних творів.

Велику увагу творчості Лесі Дичко приділили українські музикознавці. Микола Гордійчук окреслив шляхи професійного становлення Лесі Дичко й охарактеризував її творчість 1960-х і частково 1970-х років [1978]. Лю Пархоменко висвітлила життєвий і творчий шлях мисткині [2002]. Тетяна Гусарчук порушила проблему втілення індивідуально-особистісного в хоровій творчості композиторки [2002]. Софія Грица всебічно розкрила багатогранну творчу постать композиторки, представила її насамперед як майстра вокально-хорового письма [2012].

Тематика пропонованої праці пов'язана з вокальними творами Лесі Дичко. Розглянемо музичну мову її вокальних мініатюр, акцентуємо своєрідність поєднання художнього відчуття поезії та її звучання в музиці. Такий аспект видається важливим, особливо в нинішній період активного дослідження й популяризації української музики, її активного виконання в усіх концертних програмах. Виховуючи молодих музикантів, ми хочемо, щоб вони любили свою країну, її культуру, музику. Тому основне завдання викладачів у справі виховання молодих музикантів — розкрити красу української поезії, показати багатогранність утілення її в музичних композиціях українських митців. Щоб досягти цього, до навчального репертуару маємо активніше залучати вокальні твори, старанно вивчати зі студентами музичний текст (вокальні партії та інструментальний супровід), рекомендувати такі композиції для музикознавчого аналізу у наукових працях і творчих проєктах студентів.

Вокальні мініатюри Лесі Дичко — найулюбленіший жанр її музичного доробку. У музиці мисткині панує стихія вокальності. Микола Гордійчук писав: «За характером свого обдаровання Леся Дичко — тонкий, проникливий і пристрасний лірик. При цьому лірика її земна, життєва, пройнята широкою задушевністю» [1978, с. 5]

У зв'язку з переважанням вокальних жанрів, великого значення у творчості Лесі Дичко набуває поетичне слово. Вона написала багато романсів на слова Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Тичини, Миколи Палажченка, Миколи Вінграновського, Дмитра Павличка і багатьох інших українських поетів.

«Образний світ багатьох творів Лесі Дичко — це захоплене, трепетне, поетичне ставлення до природи. Прагнення якомога виразніше передати образи природи, зафіксувати їх неповторну красу — визначає звернення композиторки до поетичного слова та пейзажного живопису», — зазначає Тетяна Гусарчук [2002, с. 28].

Лю Пархоменко пише про «дуалізм захоплень» композиторки: «Поряд з музикою не менш сильним виявився потяг до живопису, архітектури, а також народно-ужиткового мистецтва. Це значною мірою визначає багатство асоціативних зв'язків зі спорідненими мистецтвами, мальовничість її музичного письма, багатство звукової палітри» [2002, с. 7].

Зорове сприйняття світу у поєднанні з феноменальним слухом та незвичайною творчою інтуїцією надало творчості Лесі Дичко тієї свіжості, новаторських барв, сміливого виклику традиційним формам, які визначили її модерністське спрямування. Леся Дичко говорить: «Для мене важлива не тільки інтонація, а і її кольорове забарвлення. Дуже важливе значення має для мене і форма. Колись я працювала по 12–16 годин. Це якраз був період писання музики під впливом творів художників» [цит. за: Грица, 2012, с. 91–92].

Розглянемо більш конкретно кілька вокальних творів, до прикладу, цикл вокальних мініатюр «**Настрої**» для сопрано і фортепіано.

У першому романсі, «**На човні**» (вірш Лесі Українки), музика немовби гойдається на легких хвилях води. Мелодія супроводу, написана одним рядком у скрипковому ключі з повторами нескладних тріольних фігурацій, коливання води, перебування у човні, який легко хитається на хвилях.

На човні нас було тільки двоє,
Хвилі скрізь коло нас коливались,
І такі ми самотні обоє
Серед того простору здавались

...Жаль і смуток від неможливості поділитись своїми
сердечними почуттями висловлені в тексті:

Що гадала, — не вимовлю зроду;
Чим було тоді серце багате,
Поховала я в тихую воду.

Вода глибоко сховала мрію героїні твору про кохання і навчила «серце мовчати». Відчуття невимовної самотності звучить і в сумній вокальній мелодії. У ритмі погойдування хвиль мелодія то підноситься вгору, то опускається вниз — відповідно до душевного стану героїні. І це написано по-людськи щемливо, проникливо, дуже економними гармонічними й фактурними засобами.

Зовсім інакше звучить наступний романс циклу — «**Яблунька**» на слова Миколи Палажченка. Синкопованим ритмом супроводу змальовано, як хитається молода яблунька, яка вперше розцвіла і тремтить від весняного вітру. Вітерець пестить, обіймає кожную її гілку. Нарешті, ритм змінюється. «Схаменися, вітре, зачекай, я ж чиясь, а не твоя кохана», — говорить яблунька. І знову у партії сопрано звучить безтурботна «пісенька-вокаліз» молодій яблуньки, яка асоціюється з молодого дівчиною. Надзвичайно красива поезія озвучена нескладною, прозорою фактурою, легкою і гнучкою мелодією сопранового голосу, створює через візуальний образ яблуньки картину весняного пробудження природи, а насправді — пробудження молодого дівочого життя.

Третій романс циклу — **«Нічка тиха і темна була»** — це ще один зразок щирої, зворушливої ліричної поезії Лесі Українки, у якій відчутна музикальна натура самої поетеси. Вірш пройнятий глибоким смутком, бентежністю душі авторки. Леся Дичко тонко відчула і відтворила стан душевної тривоги поетеси. Слова **«Нічка тиха і темна була»** озвучені остинатним ритмічним **«биттям»** у партії правої руки і низхідними повзучими півтонами, зменшеною гармонією в партії лівої руки, що створює картину темної ночі й відчуття якоїсь непевності та тривоги. Вислів **«ти співав»**, озвучений мажорною гармонією, тут же зіставляється з озвученими вже в мінорі словами: **«Я мовчазна сиділа, пісня в серці у мене бриніла»**. Знову помітна недосказаність чи неможливість висловитися, яка врешті вибухає відчайдушним **«Ох, яка мене туга взяла, серце гострим ножем пройняла»**. Ця трагічна кульмінація підкреслена надзвичайно гострою гармонією, сповненою зменшених септакордів, кластерів малих і великих секунд. Широкий діапазон звучання, низхідний рух акордів створюють ефект розпачу, коли все котиться в провалля. Розв'язання неочікувано світле, у чистій мажорній оптимістичній гармонії. Надія залишається...

Розглянемо романси **«Зимова фантазія»** із циклу **«Пейзажі»** на слова Миколи Вінграновського і **«Я — хочеш? — зачарую ліс»** із циклу **«Доля»** на слова Миколи Руденка.

«Зимова фантазія» — це красива замальовка зимового лісу, створена асоціативними порівняннями, надзвичайно поетичними. Засніжений ліс описаний як **«сива, стомлена сутінь снігів»**, а на снігу **«слід сорочий, лисячий слід»**. У музиці цю картину зимового лісу, неспішного хитання засніжених дерев передано зміною двох-трьох простих гармонічних акордів. Зимове сонце яскравим блиском мажорної гармонії висвічує хмари снігурів, з-під крил яких **«на сонці жевріє глід»**. І хоч зима ще глибока, **«приспана сила снігів»**, та на серці з надією світить **«зоря-блискавиця»**, а в **«сивих снігах»** підрастають **«тонкі сосонки і сосенята»**. Нескладна

мелодія з прозорим гармонічним супроводом озвучує красиве поетичне зображення зимового лісу. Музична мова «не заважає» почути текст і уявити цю красу.

Заворожуюче прекрасний романс **«Я — хочеш? — зачарую ліс»**. Казкові чари в коливанні вісімок передають зблиски чарівної палички, якою можна викликати різні перетворення:

Я — хочеш — зачарую ліс,
Перетворю в міраж чудесний.

Мінімальним протиставленням двох гармоній озвучена фраза:

А хочеш — перекину віз,
Не цей земний, а той, небесний.

А ще можна єдиним подихом схвилювати море голубе — арпеджованими широкими акордовими хвилями зображено картину бурхливого моря. Але головне чаклунство — останнє:

А хочеш — обійму тебе
І просто, просто поцілую.

Коліванням і «ссявом чарівних вісімок» закінчується ця фантастично-прекрасна романтична мініатюра.

Розглянуті вокальні твори Лесі Василівни Дичко переконують нас у необхідності більш широкого залучення таких композицій у навчальний репертуар студентів різних спеціальностей із достатнім рівнем володіння фортепіано. Творча й інтелектуальна робота над поетичними текстами романсів формуватиме у молодих музикантів свідоме бажання ознайомитися з українською поезією і вивчати її через звучання в музиці. Доступність музичного матеріалу, легкий фактурний виклад вокальних мініатюр сприятимуть розвитку естетичного задоволення від можливості виконувати високохудожні твори. Процес підготовки і виконання вокальних творів Лесі Дичко стане надзвичайно цікавим і корисним для молодих музикантів, сприятиме формуванню їхньої творчої ініціативи, фантазії, асоціативного мислення, збагачуватиме їхні професійні навички у виконавській діяльності.

Список використаної літератури і джерел

Література

1. Гордійчук М. М. Леся Дичко. Київ : Муз. Україна, 1978. 77 с. (Творчі портрети українських композиторів).
2. Грица С. Й. Леся Дичко в житті і творчості. Дрогобич : Посвіт, 2012. 272 с.
3. Гусарчук Т. В. До проблеми індивідуально-особистісного в хоровій творчості Лесі Дичко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 10 : Леся Дичко: грані творчості. Кн. 3 : зб. ст. Київ, 2002. С. 13–39.
4. Пархоменко Л. О. Обриси творчого шляху Лесі Дичко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 10 : Леся Дичко: грані творчості. Кн. 3 : зб. ст. Київ, 2002. С. 6–12.

Нотні матеріали

1. Дичко Л. В. Вокальні твори : у 2 вип. Дрогобич, 2020. Вип. 1. 131 с.; Вип. 2. 231 с.

Джерело фотоілюстрацій

1. Музика і музиканти. Леся Дичко / реж. В. К. Муржа. URL: https://www.youtube.com/watch?v=HFIBTlp_Gow (дата звернення: 10.04.2024).